

(Derviš i kuvar, 337 i d.): AaTh 922 + FFC 42, str. 350—351; 215 (Meso pa čorba, 338): AaTh 1865; 216 (Varenje): AaTh 1831.

U Bašičevoj zbirci nema slijedećih Lužikovih tekstova: 116, 122, 123, 124, 127, 129, 153, 154, 161, 168, 169, 173, 176, 180, 181, 187, 190, 198, 202, 206, 207, 208, 216.

(Upotrebljene skraćenice: A a T h = A. Aarne — S. Thompson, *The Types of the Folktale*, Second Revision, FF Communications No 184, Helsinki 1961; Andrejev = N. P. Andreev, *Ukazatel' skazočnyh sjužetov po sisteme Aarne*, Leningrad 1929; B P = J. Bolte — G. Polívka, *Anmerkungen zu den Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm*, I—V, Leipzig 1913—1932; D ä h n h a r d t = O. Dähnhardt, *Natursagen* I—IV, Leipzig — Berlin 1907—1912; D' A r o n c o = G. D'Aronco, *Indice delle fiabe toscane*, Firenze 1953; E B = W. Eberhard — P. N. Boratav, *Typen türkischer Volksmärchen*, Wiesbaden 1953; F F C 42 = W. Anderson, *Kaiser und Abt*, FF Communications No 42, 1923; M o t. = S. Thompson, *Motif-Index of Folk-Literature*, I—VI, Copenhagen 1955—1958; S i m o n s u u r i = Lauri Simonsuuri, *Typen- und Motivverzeichnis der finnischen mythischen Sagen*, FFC No 182, 1961.)

M a j a B o š k o v i ć - S t u l l i

Tschechische Volksmärchen. Herausgegeben von Dr. Jaromír Jech.
Rütten & Loening, Berlin 1961.

Skupljanje i proučavanje narodnih pripovijedaka ima među Česima staru i temeljitu tradiciju, iz češke su sredine potekla i dva značajna imena za međunarodni studij prozних folklornih tvorevina: Jiří Polívka i Václav Tille. Bogata naslijeđena tradicija nailazi i u najnovijem razdoblju na odgovarajući odjek, o čemu rječito svjedoče studije i zbirke narodnih pripovijedaka objavljene posljednjih godina. Sistematski se publiciraju nova izdanja poznatih klasičnih zbirki, reprezentativni izbori iz cjelokupne građe, regionalne zbirke suvremenih zapisa, pripovjedačka građa u sklopu kompleksnih historijsko-etnografskih monografija o pojedinim krajevima. Te su zbirke — obično i one koje su namijenjene širim čitalačkim krugovima — popraćene modernim naučnim komentarom (komparativnim napomenama, prikazom pripovjedača i njihove sredine itd.). Evo naslova nekih izdanja: Josef Štefan Kubín, *Kladské povídky*, Praha 1958 (3. izdanje narodnih pripovijedaka zabilježenih u »Češkom kutu« u Kladskom, s komentarom J. Jecha); Jaromír Jech, *Lidová vyprávění z Kladska*, Praha 1959 (suvremeni zapisi iz istoga kraja); Oldřich Sirovátka, *Pohádky z Moravy*, Praha 1959 (moravske pripovijetke); Dagmar Palátová, *Povídky lidových vypravěčů z Čech, Moravy a Slezska zaznamenané v letech 1945—1954*, Praha 1958 (zapisi iz godina 1945—1954); monografija *Kladensko*, Praha 1959 (u njoj poglavlje: J. Jech, *Lidové vyprávění na Kladensku*, str. 85—281; građa iz rudarskog kraja); Karel Fojtik-Oldřich Sirovátka, *Rosicko — Oslavansko. Život a kultura lidu v kamenouhelném reviru*, Praha 1961 (narodna poezija i proza

na str. 209—330); zbornik raspravâ Lidová kultura východní Moravy, Gottwaldov 1960 (članak: Dagmar Rychnová, K metodickým otázkám studia současného stavu pohádky, str. 183—205; metodološka pitanja studija suvremenog stanja pripovijetke, prikazana na građi iz jugoistočne Moravske). Spomenuti se naslovi navode samo radi ilustracije, da bi se vidjela vrsta i tip sadašnjih izdanja čeških narodnih pripovijedaka. Ta suvremena izdanja, uz ona druga ovdje nespomenuta, kao i sva bogata prethodna literatura, čine dobru pouzdanu podlogu za stvaranje jedne reprezentativne sintetičke zbirke čeških narodnih pripovijedaka, popraćene adekvatnom studijom.

*

Knjiga Jaromira Jecha »Tschechische Volksmärchen« može se smatrati takvom reprezentativnom zbirkom. Objavljena je u kolekciji »Volksmärchen« koja u sistematskom nizu svojih izdanja prikazuje narodne pripovijetke različitih naroda (prije Jechove knjige izašla je u istoj kolekciji zbirka mađarskih narodnih pripovijedaka u redakciji G. Ortutaya). Tip ovih edicija kombinira sretno šire čitalačke potrebe s onim naučnima: izbori najreprezentativnijih tekstova iz pripovjedačkog repertoara pojedinog naroda pristupačni su svakom ljubitelju narodne pripovijetke, dok su opsežni pogovori, komentari i bibliografije dragocjeni upućenijem čitaocu, a ujedno i specijaliziranom stručnjaku.

U Jachov su izbor najvećim dijelom uneseni otprije već poznati klasični primjerci čeških narodnih pripovijedaka, a samo pojedinačno noviji i dosad još neobjavljeni zapisi; uz pripovijetke u užem smislu, doneseno je nekoliko primjera narodnih predaja. Popratna je studija podijeljena u četiri odjeljka u kojima se iscrpno i vrlo informirano govori o ovim pitanjima: 1. o češkim narodnim pripovijetkama u srednjovjekovnoj literaturi; 2. o bilježenju i objavljivanju čeških pripovijedaka od vremena nacionalnog preporoda do danas; 3. o pripovjedačima; 4. o nacionalnim karakteristikama čeških pripovijedaka; na kraju se ukratko prikazuje današnje stanje češke pripovijetke. Komentar daje informacije o pojedinim tekstovima: podaci o zapisivaču, kazivaču, objavljivanju, uvjetima zapisivanja, eventualnim redaktorskim zahvatima prijašnjih skupljača i izdavača, o sličnostima i razlikama s ostaljm češkim varijantama iste priče itd.; uz to se svaka priča razvrstava prema međunarodnoj klasifikaciji Aarne—Thompsona, a koji put i prema drugim indeksima, uz odgovarajuća upozorenja na preglede čeških pripovijedaka što su ih priredili Polívka, Tille i drugi.

Čitaocu koji prethodno nije upućen u stanje čeških pripovijedaka daje Jechova knjiga u cjelini dobar uvid u njihovu građu i problematiku; autorova temeljita verziranost izbija iz svake stranice.

To, međutim, ne znači da je i njegov pristup građi apsolutno prihvatljiv. Autor je pošao s ispravnoga gledišta da u takvoj reprezentativnoj zbirci, namijenjenoj stranim čitaocima, slika čeških pripovijedaka treba da bude cjelovita, a izbor da obuhvati obavezno i one primjere koji danas pripadaju klasici, bez obzira na to što su literarno stilizirani i odstupaju od autentičnih folklornih zapisa. Ali u tome nije uvijek našao sretnu mjeru, tako da su prave, izvorne pripovijetke u njegovoj zbirci postale izu-

zetak, odmor i osvježanje za čitaoca koji se strpljivo probija kroz opširna, opisna, bajci tako nesvojstvena pripovijedanja u velikom, prevelikom dijelu objavljenih tekstova (takvo su prijatno, dobrodošlo osvježanje, npr., ove priče: br. 10, 20, 44, 45, 48, i još neke). Nije riječ samo o kvantitativnom omjeru među stiliziranim i autentično zapisanim tekstovima, nego još više o vrsti stilizacije, o shvaćanju granice među narodnom i individualnom umjetničkom bajkom. Među klasičnim tekstovima objavljenim u prošleme stoljeću ima takvih koji više varijanata jedne pripovijetke stapaju u cjelinu i prepričavaju priču relativno slobodno, stilizirano, ali im je okosnica radnje uglavnom ipak usklađena s karakterističnim usmenim oblicima, a način izražavanja jednostavan je i prilično blizak narodnom (takvi su manje—više, npr., Erbenovi tekstovi); bilo bi neumjesno tražiti da se te priče izdvoje iz repertoara narodnih pripovijedaka — jer i tako stilizirane predstavljaju dragocjen specifičan aspekt života narodne pripovijetke u određenom povijesnom trenutku. Međutim, mislim da pripovijetke klasične češke spisateljice Božene Němcove svojom obradbom i stilizacijom još jače odudaraju od stila pučkoga pripovijedanja. A objavljeno ih je u zbirci trinaest, od kojih neke zauzimaju i po dvadeset i pet stranica! Sigurno je da je uloga Božene Němcove u otkrivanju narodne priče i njezinih ljepota izvanredno značajna i da su njezine književne preradbe bajki imale golemo folklorno značenje postavši i same predmetom daljnjega usmenog prenošenja, ali one same time još ne postaju narodnim pričama (i u nas se Kačićeve pjesme pjevaju mnogo u narodu, pa ipak one nisu narodne, bar ne u svome ishodnom literarnom obliku). Jech drži, npr., da autoričin udio u priči br. 17 potpuno odgovara duhu narodne poezije jer izražava demokratske snove potlačenih kmetova. Ali narodno stvaralaštvo ima i druge imanentne zakone svoga izražavanja i organski su mu tuđi opisi ovakvih romantički iskićenih, pa makar i u duhu sirotinjskih sanja satkanih idila: »U daljini su se vidjeli nizovi seoskih posjeda i svježe poorana polja; radosno pjevajući tjerali su pastiri svoja stada na sočne pašnjake . . .« (str.116); »lijepa je kao netom procvjetala đurđica . . .« (str. 118) itd. Priča br.37 nije ni motivski narodna, nego je samostalna literarna tvorevina sa stanovitim folklornim poticajima. Božena Němcová trebala je svakako dobiti svoje zasluženno istaknuto mjesto u ovoj knjizi, ali prvenstveno u pogovoru, a ne toliko među tekstovima. Sreća je što su autorovi komentari tako savjesni i faktografski iscrpni da isključuju unošenje zabune među čitaocima. Uz priču br. 24 napominje autor da ju je Erben sastavio na osnovu četiri varijante, od kojih su tri do danas sačuvane u rukopisu. Čini mi se da bi jedna od tih izvornih varijanata mogla čitaocima biti podjednako toliko vrijedna kao i Erbenova književna kontaminacija. U cjelini nas, dakle, izbor tekstova ne zadovoljava sasvim, prvenstveno stoga što je premalo prostora dato izvornim pripovijetkama; ali i takav izbor, povezan s komentarom, daje dobru predodžbu o češkim narodnim pričama.

Pogovor je, kako je već rečeno, pisan temeljito i znalački. Nije me sasvim zadovoljio jedino odjeljak posvećen najtežem pitanju — nacionalnoj specifičnosti. Ona se iz toga prikaza kao cjelina ne osjeća; svedena je na izolirane, a dijelom i nedovoljno provjerene pojedinosti. Ne bih se

složila s mišlju da slučajni, samo jednom zapisani siže, pa čak i oni koji su plod lične fantazije pojedinog kazivača, pridonose oblikovanju nacionalne specifičnosti narodnih priča. Redakcija tipa priče Aa Th 815, koju pisac obilježava kao specifično češku i nastalu pod utjecajem B. Němcove, susreće se i u južnih Slavena, a vjerojatno i u drugih naroda (o tom tipu pripovijetke prema doktorsku tezu V. Merkelbach u Mainzu). Josip II kao tip idealiziranog dobrog vladara poznat je ne samo Česima nego i Hrvatima, a po svoj prilici i ostalim narodima bivše Austrougarske monarhije (v. M. B.—St., Istarske narodne priče, br. 80 i bilj. na str. 187). Tip Aa Th 810A karakterizira se kao specifično slavenski; novo izdanje Aarne-Thompsonova indeksa spominje, međutim, i danske i litavske primjere (što vjerojatno još uvijek nije potpuna slika). Utvrditi nacionalnu specifičnost pripovijedaka pojedinog naroda nije dosada, koliko znam, na zadovoljavajući način nikome pošlo za rukom. S jedne strane zato što je gotovo neulovljiva i u vječitom pretakanju s tradicijama drugih naroda, a s druge strane zato što su za njezino utvrđivanje potrebne najopsežnije predradnje, u domaćim i u komparativnim okvirima, obrađene studiju tipova i motiva, literarnog izraza, jezika, odraza domaće sredine u pričama itd. Ne treba, dakle, prestrogo suditi tome što Jechov pokušaj nacionalne karakterizacije čeških pripovijedaka nije bio do kraja uspješan. U cjelini je njegova knjiga svakako značajan domet, takav kakav u publiciranju hrvatskosrpskih narodnih pripovijedaka zasada još, na žalost, nije na pomolu.

(Na kraju mala napomena: u Jechovoj se knjizi pod brojem 16 objavljuje pripovijetka iz Erbenove zbirke koja je prodrila i među neke naše pripovjedače; njezin slavonski odjek, nazvan »Tri zlatne kike«, objavljen je u zbirčici »Drvo nasred svijeta«, izd. Školska knjiga, Zagreb 1961, koju je priredio pisac ovog prikaza. Češko porijeklo te pripovijetke spominje se u posebnim »Metodskim uputama« što ih Školska knjiga objavljuje uz svoja izdanja.)

Maja Bošković-Stulli

Lutz Röhrich, Erzählungen des späten Mittelalters und ihr Weiterleben in Literatur und Volksdichtung bis zur Gegenwart. Sagen, Märchen, Exempel und Schwänke mit einem Kommentar, Bd. I, Francke Verlag, Bern und München 1962.

Ova svojevrsna originalna čitanka, namijenjena podjednako kao štivo studentima i kao ogleđna građa svima onima koji se zanimaju za uzajamne odnose pisane i usmene književnosti, sadrži izbor prozних tekstova sačuvanih iz razdoblja od XIII do XV stoljeća, kratak, ali vrlo sadržajan uvodni članak i iscrpne komentare. Pisac je odabrao dvanaest tipova pripovijedaka, poznatih kako u srednjovjekovnoj pisanoj književnosti tako i u usmenim folklornim varijantama živim sve do naših dana. Svaki je takav pripovjedački obrazac predstavljen s prosječno dvanaestak primjera tekstova iz pisane i iz usmene tradicije, koji su najvećim dijelom uzeti s njemačkoga jezičnog područja, no ima i drugih primjera (pa i jedan srpskohrvatski: br. X, 7).